

Antwerpen

Anoniem, Goden op de Olympusberg 1772

ANTWERPEN, DE HOFKAMER

De Griekse goden baden in stralen van hemels licht en steunen op een rijke architectuur. In het midden zien we de oppergod Zeus. Hij koos de berg Olympus, de hoogste in Griekenland, uit als verblijfplaats voor alle belangrijke goden. Chronos en zijn vrouw Rhea, de graangodin Demeter en het bloesemmeisje Persefone, de tweeling Apollo en Artemis, de wijngod Dionysus, Ares en Heracles... De schilder zorgde ervoor dat het lijkt alsof de Olympische goden boven de Hofkamer zweven. Daartoe schilderde hij een feestelijke architectuur die aansluit bij de inrichting van de Hofkamer, onder meer bij de schoorsteenmantel in Carrara-marmer. Die architectuur lijkt beeldhouwd en verguld, maar het is allemaal slechts verf. Een krachttoer van gezichtsbedrog. Dit is de grootste plafondschildering op doek in West-Europa, liefst 65 vierkante meter in omvang.

We weten niet wie deze opmerkelijke Olympus schilderde. Aan het eind van de zeventiende eeuw kwam een nieuwe techniek voor plafondschilderingen in de mode. In plaats van te schilderen in natte kalk schakelde men over naar schilderen op grote doeken. Die weerstonden beter aan de vochtigheid van het Noord-Europese klimaat. Grootse plafondschilderingen kwamen het meest voor in vorstelijke paleizen. Nadien werden ze statussymbolen bij rijke burgers.

De bouw van de Hofkamer gaat terug tot in de zestiende eeuw. In 1772 besloot de koopman François Adriaan van den Bogaert om van dit achterhuis bij zijn herenwoning een echt praalpaviljoen te maken.

© Herita - Stefan Dewickere

© Herita - Lucid

Anonyme Les dieux de l'Olympe, 1772 ANVERS, DE HOFKAMER

Le peintre inconnu a veillé à ce qu'on ait l'impression que les dieux de l'Olympe planent au-dessous de la Hofkamer anversoise. Pour cela, il peignit une architecture festive qui correspond à la décoration de la Hofkamer, notamment au niveau de la forme du manteau de la cheminée en marbre de Carrare. Cette architecture semble sculptée et dorée, mais tout cela n'est que de la peinture. Cette illusion d'optique est un vrai tour de force. Il s'agit du plus grand plafond peint sur toile d'Europe occidentale, s'étalant sur pas moins de 65 mètres carrés.

La construction de la Hofkamer remonte au 16e siècle. En 1772, le marchand François Adriaan van den Bogaert décida de faire de cette maison située à barrière de son hôtel particulier un véritable pavillon d'apparat.

Anonymous The Gods of the Olympus, 1772 ANTWERP, DE HOFKAMER

Our anonymous artist evidently wanted to make it seem as if the gods of Mount Olympus were floating above the Hofkamer here in Antwerp. Which is why he also painted his work on a background of lush architecture that matches the rest of the room and especially the shape of the mantelpiece in Carrara marble. We'd be forgiven for thinking all the features are really guilt and sculpted, but it's only paint. An exceedingly good trompe-l'oeil. Not to mention that, with its 65 m², the painting is also the biggest painted ceiling on canvas in Western Europe.

Although the room was built back in the 16th century, it was only in 1772 that merchant François Adriaan van den Bogaert decided to turn the modest pavilion at the back of his garden into a real gem to be admired.

Anonym Die Götter des Olympos, 1772 ANTWERPEN, DE HOFKAMER

Der unbekannte Maler sorgte dafür, dass es scheint, als schwebten die olympischen Götter über der Hofkamer von Antwerpen. Dazu malte er eine festliche Architektur, die sich an die Einrichtung der Hofkamer anschließt, unter anderem an die Form des Kaminsimses aus Carrara-Marmor. Die Architektur mutet wie eine vergoldete Skulptur an, ist aber ausschließlich Farbe. Eine perfekt täuschende Ansicht. Mit einem Umfang von gut 65 Quadratmeter ist dies das größte Deckengemälde in Westeuropa.

Der Bau der Hofkamer geht auf das 16. Jahrhundert zurück. 1772 beschloss der Kaufmann François Adriaan van den Bogaert, aus diesem Hinterhaus bei seiner Herrenwohnung einen Prunkpavillon zu machen.

Rubens, Kerkelijke samenspraak over het Heilig Sacrament ca. 1609

ANTWERPEN, SINT-PAULUSKERK

Omstreeks 1609 schilderde Peter Paul Rubens voor de kapel van de Zoete Naam Jezus in de Sint-Pauluskerk een complex tafereel, de *Kerkelijke samenspraak over het Heilig Sacrament*. Geschaard rond een altaar waarop een monstrans met de Heilige Hostie staat, argumenteren de westerse kerkvaders, heilige theologen, en dominicaanse en franciscaanse monniken. In alle ernst verdedigen zij het belangrijkste sacrament, de werkelijke aanwezigheid van het Lichaam van Christus in de hostie. Anders dan zijn voorgangers encenseert

Rubens het erudiete gesprek op een meer levendige wijze. De duistere wolken schuiven opzij voor de verschijning van God de Vader, met de hand op de hemelglobe. Via de Heilige Geest staat hij in één verticale as verbonden met zijn Zoon, belichaamd in de gewijde hostie in de monstrans. Het frêle roze van Gods mantel, de geelgouden hemel en de azuurblauwe lucht herinneren meteen aan Rubens' voorliefde voor het Venetiaanse coloriet. Het interieur van deze oud-dominica-

nenkerk, een barok juweel in een gotisch schrijn, bevat meer dan vijftig schilderijen van Antwerpse meesters (Rubens, Van Dyck, Jordaens, enz.), meer dan tweehonderd beeldhouwwerken, prachtige barokaltaren en gebeeldhouwd meubilair van wereldniveau. Het zeventiende-eeuwse orgel werd herhaaldelijk gerestaureerd en uitgebreid. Nog een blikvanger is een achttiende-eeuwse calvarie met meer dan zestig levensgrote figuren. Met gevaar voor eigen leven reddden buurtbewoners in 1968 veel kunstwerken uit de kerkbrand.

Peter Paul Rubens
The Disputation of the Holy Sacrament,
ca. 1609

ANTWERP, SINT-PAULUSKERK

Around 1609, Rubens is painting *The Disputation of the Holy Sacrament* for the Chapel of the Sweet Name of Jesus. It is a complex composition, with the western church fathers, holy theologians and Dominican and Franciscan monks in lively discussion around an altar with a monstrance containing the Host. They are defending the most important of the Sacraments: the stance that the Body of Christ is physically present in the Host. The interior of this formerly Dominican church is a true baroque gem in a gothic shrine, with more than 50 works by Antwerp masters, more than 200 sculptures, a number of magnificent baroque altarpieces and world-class sculpted church furniture.

Peter Paul Rubens
Der kirchliche Disput über das Heilige Sakrament, ca. 1609

ANTWERPEN, SINT-PAULUSKERK

Um das Jahr 1609 hatte Rubens für die Kapelle des Zoete Naam Jezus ein komplexes Werk geschaffen: *Der kirchliche Disput über das Heilige Sakrament*. Um einen Altar gereiht, auf dem eine Monstranz mit der eiligen Hostie steht, argumentieren abendländische Kirchenväter, heilige Theologen sowie Dominikaner- und Franziskanermönche. In allem Ernst verteidigen sie das wichtigste aller Sakramente, das faktische Dasein des Leichnams des Christus in der Hostie. Die Einrichtung dieser alten Dominikanerkirche, einem barocken Juwel in einem gotischen Schrein, enthält mehr als 50 Gemälde Antwerpener Meister, mehr als 200 Bildhauerarbeiten, prächtige Barockaltäre und geschnitztes Mobiliar von Weltniveau.

© Lukas Art in Flanders

Peter Paul Rubens
Dispute du Saint-Sacrement, env. 1606
ANVERS, SINT-PAULUSKERK

Vers 1609, Rubens peignit une scène complexe pour la chapelle du Doux-Nom-de-Jésus, la *Dispute du Saint-Sacrement*. Rassemblés autour d'un autel sur lequel est posé un ostensor avec la Sainte Hostie, les Pères de l'Église occidentale, les saints théologiens et les moines dominicains et franciscains se disputent. Très sérieusement, ils défendent

le sacrement le plus important, la présence réelle du Corps du Christ dans l'hostie. Joyau baroque dans un sanctuaire gothique, l'intérieur de cette ancienne église dominicaine abrite plus de 50 peintures de maîtres anversois, plus de 200 sculptures, de beaux autels baroques et du mobilier sculpté de classe mondiale.

© ??????

Anoniem, Sint-Dimpnaretabel 1490-1515

GEEL, SINT-DIMPNAKERK

Het indrukwekkende Sint-Dimpnaretabel, een Vlaams topstuk van begin zestiende eeuw, telt meer dan tweehonderd eikenhouten beeldjes met nog sporen van de originele polychromie. Door zijn vorm, opbouw en volledigheid is het een zeldzaam retabel. Centrale figuur is de heilige Dimpna: haar leven en marteldood, haar verheerlijking op aarde en Dimpna's triomf in de hemel, bekroond met de Calvarieberg. Elk tafereel is op een voetstuk geplaatst. Het eikenhouten Sint-Dimpnaretabel bestaat uit twee delen die op een verschillend moment en in verschillende ateliers vervaardigd zijn. Stilistisch is de onderste kast met leven en dood van Dimpna rond 1490-1500 te dateren. Het is in Antwerpen gesneden. Het bovenste deel is in 1515, allicht ook in Antwerpen, gemaakt als kast voor het reliekschrijn. De devotie tot de heilige Dimpna te Geel begint rond 1250, kort na het op schrift stellen van haar legende. De geesteszieke bedevaarders die van heinde en verre naar Geel komen, kunnen genezing verkrijgen

door een gebedsoefening van negen dagen uit te voeren, een noveen. De Sint-Dimpnakerk is vanaf 1349 gebouwd als een bedevaartskerk. Volgens de legende lagen de heilige Dimpna en haar biechtvader Gerebernus op deze plek begraven. Overal in het interieur van de gotische kerk vind je de heilige terug. Tegen de zuidkant van de robuuste, witbruine toren leunt de Ziekenkamer. Pelgrims die in de kerk hun novene kwamen doen, op zoek naar een gunst van de heilige, vonden er negen dagen lang onderdak.

foto rechts © Toerisme Geel - Kristof Donné

Anonyme
Retable de Sainte-Dymphne, 1490-1515
GEEL, SINT-DIMPNAKERK

L'impressionnant retable de Saint-Dymphne, avec plus de deux cents sculptures en chêne et des traces de la polychromie d'origine, attire tous les regards. Sa forme, sa construction et sa complétude en font un retable remarquable. Sainte Dymphne en est la figure centrale : sa vie et son martyre, sa glorification sur la terre et le triomphe de Dymphne au ciel, couronnée du Calvaire. Chaque tableau est placé sur un socle. L'église Sainte-Dymphne fut construite en 1349 en tant qu'église de pèlerinage. Le saint est omniprésent à l'intérieur de l'église gothique. Adossée au côté sud de la tour robuste de couleur blanc-brun se trouve la salle des malades. Les pèlerins qui venaient faire leur neuvaine dans l'église, en quête d'une faveur du saint, y trouvaient refuge pendant neuf jours.

Anonymous
St Dymphna's altarpiece, 1490-1515
GEEL, SINT-DIMPNAKERK

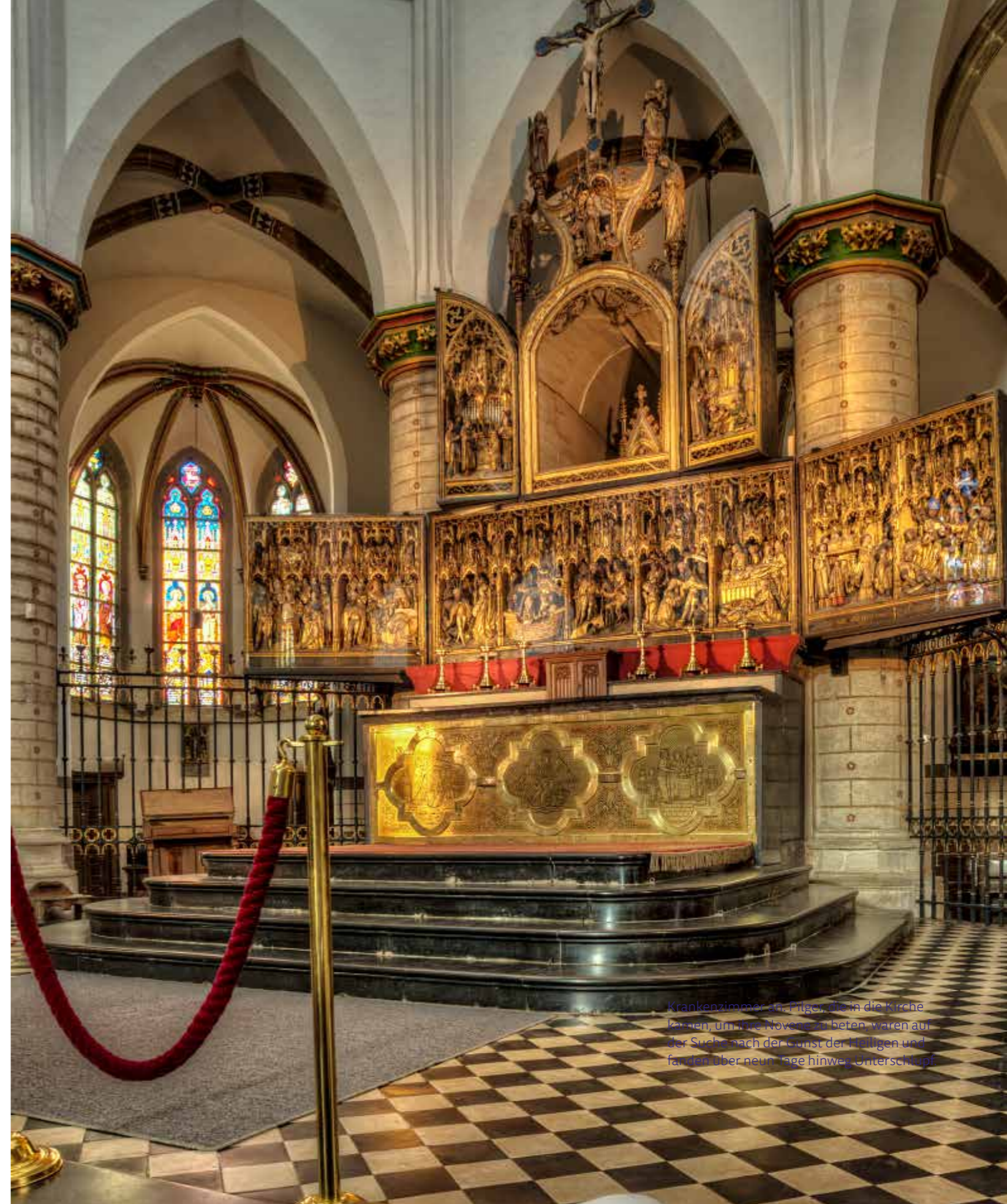
The Saint Dymphna altarpiece consists of more than 200 oak statues which bear the traces of their colourful past. The altarpiece is a rarity, because of its shape, structure and completeness. Crowned by a calvary, it depicts St Dymphna's life and martyrdom, her veneration on Earth and her entrance into Heaven, each scene on top of a decorated base.

The gothic church of St Dymphna was originally built in 1349 as a place of pilgrimage on the spot where, according to legend, the martyr and her confessor Father Gerebernus lay buried. Hence why the saint is omnipresent in its interior. The Infirmary, which offered nine days' shelter to pilgrims who came for their novena at the church in search of a favour from the saint, is built onto the south side of the robust white-and-brown tower.

Anonym
Altaraufsatz von Sankt-Dimpna, 1490-1515
GEEL, SINT-DIMPNAKERK

Der Altaraufsatz der Heiligen Dimpna ist ein Meisterwerk mit mehr als 200 Bildern aus Eichenholz und mit noch vorhandenen Spuren der originalen mehrfarbigen Darstellung. Durch seine Form, seinen Aufbau und seine Gesamtheit muss dies als ein bemerkenswerter Altaraufsatz bezeichnet werden. Die zentrale Figur bildet die Heilige Dimpna: Ihr Leben und ihr Märtyrertod, ihre Vergötterung auf Erden und Dimpnas Triumph im Himmel. Jede Szene steht auf einem Fußstück.

Die Sankt-Dimpnakerk wurde ab 1349 als eine Wallfahrtskirche errichtet. In allen Bereichen der Inneneinrichtung ist das Heilige zu erkennen. An die Südseite des Turmes grenzt das

Kranken-
zimmer als
Friedhof in
die Kirche
kamen, um
ihre Novene
zu beten, waren
auf der Suche
nach der Gunst
der Heiligen
und fanden
über neun Tage
hinweg Unterschlupf

Passier Borreman

Retabel van de heilige Crispinus en de heilige Crispianus, ca. 1515-1525

HERENTALS, SINT-WALTRUDISKERK

Het retabel is omstreeks 1515-1525 gemaakt voor het schoenmakersambacht. Crispinus en Crispinianus zijn hun patroonheiligen. De beeldenkast staat op hun altaar, dat zich tot omstreeks 1774 voor een zuil van de middenbeuk bevond. Samen met de triptiek van het Sint-Anna-altaar overleefte het de vernietigende Beeldenstorm van 1566 en volgende godsdiensttroebelen.

Het retabel verbeeldt de marteldood van Crispinus en Crispinianus. De legende verhaalt hoe de twee Romeinse broers, bekeerd tot het christendom, vluchten voor vervolging. Ze belanden in Soissons en gaan daar aan de slag als schoenmakers. De lokale rechter Rictiovarus neemt hen gevangen, waarna ze meerdere martelingen ondergaan. De martelscènes ontplooiën zich in het retabel als een waaier rondom het ultieme moment van onthoofding. Passier Borreman snijdt twee maal zijn handtekening in de houten beeldjes: op het zwaard van de beul en op de tuniekboord van de rechter. Passier Borreman behoort

tot een vermaarde familie van Brusselse beeldsnijders. Vader Jan Borreman staat bekend als 'die beste meester beltsnyder'. Zijn zoon Passier zet de faam verder. Net als vader Jan is hij een bijzonder getalenteerd kunstenaar. Hij maakt zowel retabels als vrijstaande beelden. De Sint-Waltrudiskerk is een Brabantse-gotische kruisbasiliek. Ze is rijk versierd met borstweringen, waterspuwers, nissen en torentjes. Opvallend is de positie van de toren tussen koor en beuk: de toren, de enige getuige van de oorspronkelijk veertiende-eeuwse kerk, lijkt in het schip te zakken. De kerk bevat opmerkelijk veel bijzondere kunstschaten.

© KIK-IRPA, Brussel - Katrien Van Acker

Passier Borreman
Retable des Saints Crépin et Crépinien,
env. 1515-1525

HERENTALS, SINT-WALTRUDISKERK

Ce retable est l'objet le plus précieux de l'église. Le sculpteur bruxellois Passier Borreman l'a fabriqué pour le métier des cordonniers et des tanneurs. Il représente le martyr de leurs saints patrons, Crépin et Crépinien, deux frères de l'époque romaine. C'est l'un des rares retables signés : Borreman a gravé son nom sur deux des personnages.

L'église Saint-Waudru est une basilique à transepts de style gothique brabançon en pierre blanche. Elle est richement décorée de parapets, gargouilles, niches et tourelles. Ce qui frappe, c'est la position de la tour entre le chœur et la nef : la tour, seul témoin de l'église datant du XIVe siècle, semble s'enfoncer dans la nef. L'église contient un nombre impressionnant d'objets d'art particuliers.

Passier Borreman
Saints Crispin and Crispinian's altarpiece, ca. 1515-1525

HERENTALS, SINT-WALTRUDISKERK

This altarpiece from around 1520 by Brussels carver Passier Borreman, the most valuable possession of the church, shows the martyrdom of the two patron saints of the shoemakers and tanners guild, Crispin and Crispinian, two brothers from Roman times. It is one of a select number that bears Borreman's signature, as he hewed his name in two of the figures. Lavishly decorated with parapets, gargoyles, niches and turrets, this church is a white-stone basilica in Brabantine gothic. The position of the tower between the choir and the nave is striking, as it is the only remnant of the original 14th-century church and seems to sink into the nave. The building boasts a considerable number of special art gems.

Passier Borreman
Altaraufsatz von Sankt-Crispinus und Sankt-Crispianus, ca. 1515-1525

HERENTALS, SINT-WALTRUDISKERK

Dieser ungefähr 1520 geschaffene Altaraufsatz ist das wertvollste Stück der Kirche. Der Brüsseler Bildhauer Passier Borreman hatte es für die Schuhmacher- und Ledergerberzunft geschaffen. Es stellt den Märtyrertod ihrer Schutzheiligen dar, Crispinus und Crispianus, also zwei Brüdern aus römischer Zeit. Es ist ein in bemerkenswerter Form signierter Altaraufsatz. Borreman hatte bei zwei der Figuren seinen Namen eingeritzt.

Die Sankt-Waltrudiskirche ist eine in Brabantse Gotik errichtete Kreuzbasilika. Sie ist

© KIK-IRPA, Brussel - Katrien Van Acker

Anoniem, Leven van Sint-Jozef 1450-1500

HOOGSTRATEN, SINT-CATHARINAKERK

Dit paneel met *Het leven van Sint-Jozef* is een beschermd Topstuk van de Vlaamse Gemeenschap. Het is geschilderd in de tweede helft van de vijftiende eeuw. Het werk toont enkele taferelen uit het leven van de heilige Jozef, naast elkaar in een doorlopend landschap, tegen een nog middeleeuwse gouden achtergrond.

De schilder van *Het leven van de Heilige Jozef* is onbekend. We weten wel dat hij tot de pioniers van de schilderkunst in onze regio behoorde. Hij heeft zich namelijk laten inspireren door schilderijen van de allereerste Vlaamse primitieven. Hij was een bekwame schilder die veel charme in dit tafereel legde. Hij geeft Jozef de waardige maar bescheiden gelaatstrekken die bij hem passen. De gezichtsuitdrukking van Maria in de verzoeningsscène tussen beiden is ook overtuigend. En de onbekende meester slaagde er ook in om de voorzichtigheid van de engel rechts weer te geven: die legt zijn hand voorzichtig op Jozefs arm, om hem niet te laten schrikken. Daarnaast schilderde hij veel mooie details, bijvoorbeeld in de rijke kleding van de vrouwen die de verloving bijwonen. Maar ook Jozefs handschoenen, zijn houten overschoenen en geldbuidel ogen realistisch. En Jozefs alaam is met kennis van zaken afgebeeld. De zestiende-eeuwse Sint-Catharinakerk is met haar 105 meter hoge toren een van de hoogste bakstenen gebouwen ter wereld. Ze herbergt waardevolle kunstschaten, waaronder glasramen uit de zestiende eeuw, gotische meubels en ook het praalgraf van de stichters van de kerk, Antoon de Lalaing en Elisabeth van Culemborg.

© Saskia Vanderstichele

© Lukas Art in Flanders

Anonyme
La Vie de saint Joseph, 1450-1500
HOOGSTRATEN, SINT-CATHARINAKERK

Ce panneau avec *La Vie de saint Joseph* est une pièce maîtresse protégée de la Communauté flamande. Le panneau a été peint dans la seconde moitié du XVe siècle. L'œuvre montre quelques scènes de la vie de saint Joseph, les unes à côté des autres dans un paysage continu, sur un fond doré encore médiéval. Le peintre est inconnu. Nous savons néanmoins qu'il appartenait aux pionniers de la peinture dans notre région. Il s'est notamment inspiré de peintures des tout premiers primitifs flamands.

La splendide église Sainte-Catherine du seizième siècle surplombée d'un clocher de cent cinq mètres de haut renferme bien des trésors. L'église est l'une des plus hautes constructions en briques du monde.

Anonymous
The Life of Saint Joseph, 1450-1500
HOOGSTRATEN, SINT-CATHARINAKERK

This panel, depicting scenes of *The Life of Saint Joseph* is a protected top piece of the Flemish Community. Painted on a typically medieval golden background during the second half of the 15th century, this panel depicts a continuous landscape with scenes from the life of Saint Joseph. We don't know who painted this panel, but he was definitely one of the pioneers of painting in the region, clearly drawing inspiration from works by the very first Early Netherlandish painters.

The wonderful 16th-century gothic Church of Saint Catherine is one of the world's highest brick buildings with a tower of 105 m. It boasts many valuable art pieces, including stained glass windows dating from the 16th century and gothic furniture.

Anonym
Das Leben des Heiligen Josef, 1450-1500
HOOGSTRATEN, SINT-CATHARINAKERK

Das Leben des Heiligen Josef ist ein geschütztes Meisterwerk der Region Flandern. Dieses Bild wurde in der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts geschaffen. Das Werk zeigt einzelne Szenen aus dem Leben des Heiligen Josef in einer durchgängigen Landschaft, mit einem mittelalterlich wirkenden goldenen Hintergrund. Wer das Gemälde geschaffen hat, ist heute nicht mehr bekannt. Wir wissen allerdings, dass er zu den Pionieren der Malerei in unserer Region gehörte. Denn er hat sich von den Werken der ersten Meister der spätmittelalterlichen Malerei Flanderns inspirieren lassen. Die Sankt-Katharinakirche aus dem 16. Jahrhundert ist mit ihrem 105 Meter hohen Turm eines der höchsten Backsteingebäude der Welt. Sie beherbergt wertvolle Kunstschatze.

© Saskia Vanderstichele

Goossen van der Weyden, Colibranttriptiek 1516

LIER, SINT-GUMMARUSKERK

Toen de *Colibranttriptiek* in 1516 op het altaar geplaatst werd, was de Sint-Gummaruskerk nog in opbouw. Toch was ze al het decor geweest van een historische gebeurtenis met Europese allure. In 1496 kozen Filips de Schone en Johanna van Castilië deze kerk voor hun huwelijk. Hun verbintenis was de basis voor de pan-Europese macht van de Habsburgers, waarbij het Duitse keizerrijk met Spanje en de Bourgondische Nederlanden verenigd werden. In 1516 mocht men opnieuw keizerlijk bezoek verwelkomen. De latere Karel V werd in Lier gehuldigd als hertog van Brabant in aanwezigheid van keizer Maxi-

miliaan van Oostenrijk. Bij die gelegenheid schonken de vorsten drie glasramen voor het hoogkoor. Joris Colibrant, een Liers edelman, vereerde de Moeder Gods en Sint-Jozef. De triptiek die hij bij Goossen van der Weyden bestelde voor de familiekapel in de Sint-Gummaruskerk moest deze devotie uitdrukken. Centraal staat het huwelijk van Maria en Jozef: een bisschop verbindt hen in de echt onder een gotisch gewelf. Het linkerpaneel verbeeldt de Zeven Vreugden van Maria, de Zeven Smarten van Maria staan op het rechterpaneel. De familie Colibrant is geportretteerd op de buitenluiken

van de triptiek. Goossen (of Goswin) van der Weyden was de kleinzoon van de bekende Vlaamse primitief Rogier van der Weyden. Ook Goossen was een succesvol kunstenaar. Tussen 1503 en 1538 nam hij tenminste acht leerlingen in dienst. De *Colibranttriptiek* is een beschermd Topstuk van de Vlaamse Gemeenschap.

Goossen van der Weyden *Triptyque Colibrant, 1516* LIER, SINT-GUMMARUSKERK

Joris Colibrant, gentilhomme de Lier, voulut honorer la Mère de Dieu et Saint Joseph. Le triptyque qu'il a commandé pour la chapelle familiale de la collégiale Saint-Gommaire devait exprimer cette dévotion. Le mariage de Marie et de Joseph est au cœur de cette œuvre : un évêque les lie sous une voûte gothique. Le panneau de gauche représente les Sept Joies de Marie, les Sept Peines de Marie sont représentées sur le panneau de droite. La famille Colibrant est représentée sur les panneaux extérieurs du triptyque. Goossen (ou Goswin) van der Weyden était le petit-fils du célèbre primitif flamand Rogier van der Weyden. Goossen fut un artiste à succès. Entre 1503 et 1538, il s'était entouré d'au moins huit élèves.

Goossen van der Weyden *Colibrant Triptych, 1516* LIER, SINT-GUMMARUSKERK

Joris Colibrant, a nobleman from Lier, worshipped the Mother of God and Saint Joseph. The triptych he commissioned for the family chapel in St. Gummarus Church was intended as an expression of this devotion. Depicted centrally is the marriage of Mary and Joseph: underneath a Gothic vault a bishop joins them in holy matrimony. The left panel depicts the Seven Joys of Mary, the Seven Sorrows of Mary are shown on the right panel. The Colibrant family is portrayed on the outer panels of the triptych. Goossen (or Goswin) van der Weyden was the grandson of the famous Flemish primitive Rogier van der Weyden. Goossen was a successful artist. Between 1503 and 1538 he enlisted the services of at least eight pupils.

Goossen van der Weyden *Colibrant-Triptychon, 1516* LIER, SINT-GUMMARUSKERK

Joris Colibrant, ein Adliger aus Lier, verehrte die Mutter Gottes und den heiligen Josef. Das Triptychon, das er für die Familienkapelle in der Sankt-Gummaruskirche bestellte, sollte diese Hingabe zum Ausdruck bringen. Im Mittelpunkt steht die Hochzeit von Maria und Josef: ein Bischof traut sie unter einem gotischen Gewölbe. Der linke Flügel zeigt die sieben Freuden Mariens, Die sieben Schmerzen Mariens sind auf dem rechten Flügel abgebildet. Die Familie Colibrant ist auf den Außenflügeln des Triptychons dargestellt. Goossen (oder Goswin) van der Weyden was der Enkel des berühmten flämischen Primitiven Rogier van der Weyden. Goossen wurde ein erfolgreicher Künstler. Zwischen 1503 und 1538 beschäftigte er mindestens acht Lehrlinge.

© Lukas Art in Flanders

Jan Erasmus Quellinus, *Laatste Avondmaal* 1696

OUD-TURNHOUT, SINT-BAVOKERK

Christus zit met zijn twaalf apostelen aan tafel voor het Laatste Avondmaal. De schilder verenigt in dit tafereel twee opeenvolgende scènes: de aankondiging van het verraad van één van Christus' volgelingen (Judas verlaat snel de dis met een geldbui- del in de hand), gevolgd door Christus die de kelk met rode wijn en het brood zegent. In de architecturale omlijsting vervlechten druiventrossen en korenaren zich. De druiven verwijzen naar de rode wijn, de korenaren naar het brood. Brood en wijn symboliseren het lichaam en bloed van Christus dat hij offert voor de mensheid. In het Evangelie van Johannes is geen sprake van tafeldienaars. Quellinus laat zich hier flink inspireren door het *Laatste Avondmaal* van Paolo Veronese dat hij in het dominicanenklooster in Venetië zag. De renaissanceschilder verlevendigt zijn Bijbelse taferelen steeds met kleurrijke figuren en details.

Iedereen is bij de scène betrokken. Slechts één man kijkt ons vanachter de zuil recht aan. In schilderijen gaat het dan niet zelden om een portret van de opdrachtgever of van de kunstenaar zelf. Mogelijk stelt de oudere man met aandachtige oogopslag de schilder Jan Erasmus Quellinus voor. Hij is 62 jaar oud wanneer hij in 1696 dit doek penseelt.

Jan Erasmus Quellinus stamt uit een familie van Antwerpse beeldhouwers en schilders. Hij erft van zijn vader, die hem de knepen van het vak leerde, een uitgesproken voorliefde voor klassieke figuren en architectuur. Bij het heengaan van Jordaens in 1678 profileert Jan Erasmus Quellinus zich als de toonaangevende schilder.

© ?????

© ?????

Jan Erasmus Quellinus *La Cène, 1696*

OUD-TURNHOUT, SINT-BAVOKERK

Le Christ est attablé avec ses douze apôtres pour la Cène. Dans ce tableau, le peintre réunit deux scènes successives : l'annonce de la trahison d'un des disciples (Judas quitte la table) et le moment suivant où le Christ bénit le calice avec le vin rouge et le pain. Tout le monde participe à la scène. Seul un homme nous regarde de derrière la colonne. En peinture, il n'est pas rare de voir un portrait du commanditaire ou de l'artiste lui-même. Peut-être l'homme le plus âgé présente-t-il le peintre Jan Erasmus Quellinus.

Jan Erasmus Quellinus vient d'une famille de sculpteurs et de peintres anversois. Il hérite de son père une forte prédilection pour les figures et l'architecture classiques. Après la mort de Jordaens en 1678, Jan Erasmus Quellinus apparaît comme le peintre le plus en vue.

Jan Erasmus Quellinus *Last Supper, 1696*

OUD-TURNHOUT, SINT-BAVOKERK

Christ and his twelve apostles are gathered around a table for the Last Supper. In this scene, the painter combines two successive events: the announcement of the betrayal by one of Christ's followers (Judas leaves the table in a hurry) and the subsequent moment, when Christ blesses the chalice with red wine and the bread.

Everyone is involved in the scene. Only one man looks straight at us from behind the column. In paintings, this is quite often a portrait of the person who commissioned it or the artist himself. Possibly the older man represents the painter Jan Erasmus Quellinus. Jan Erasmus Quellinus hails from a family of Antwerp sculptors and painters. From his father, he inherits a distinct love of classical figures and architecture. When Jordaens passes away in 1678, Jan Erasmus Quellinus positions himself as the foremost painter.

Jan Erasmus Quellinus *Letzten Abendmahl, 1696*

OUD-TURNHOUT, SINT-BAVOKERK

Christus sitzt mit seinen zwölf Aposteln beim letzten Abendmahl zu Tisch. In diesem Bild vereint der Maler zwei aufeinanderfolgende Szenen: die Ankündigung des Verrats durch einen der Nachfolger Christi (Judas verlässt schnell das Mahl) und den nächsten Moment, als Christus den Kelch mit Rotwein und das Brot segnet.

Alle dargestellten Personen befinden sich mitten im Geschehen. Nur ein Mann schaut uns hinter der Säule direkt an. In Gemälden handelt es sich dabei oft um ein Porträt des Auftraggebers oder des Künstlers selbst. Möglicherweise stellt der ältere Mann den Maler Jan Erasmus Quellinus dar. Jan Erasmus Quellinus stammt aus einer Familie von Antwerpener Bildhauern und Malern. Er erbt von seinem Vater eine ausgeprägte Vorliebe für klassische Figuren und Architektur. Als Jordaens 1678 stirbt, profiliert Jan Erasmus Quellinus sich als der führende Maler.

© ?????

Hendrik Peeters-Divoort, Preekstoel 1862

TURNHOUT, SINT-PIETERSKERK

De preekstoel is de blikvanger van de Sint-Pieterskerk. Een brok natuur lijkt organisch gegroeid rond een pilaar. Als een wolkenhemel spreidt het klankbord zich uit boven de gelovigen. Wanneer de priester het Woord Gods verkondigt, neemt hij plaats op een rots. Meerdere malen verwijst Jezus naar de rots als het fundament van zijn Huis en zijn Kerk. Onder de voeten van de kuip ontvouwt zich een van de belangrijkste momenten uit het leven van de patroonheilige van de kerk. Petrus – zijn naam betekent ‘rots’ – en zijn broer Andreas zijn eenvoudige vissers. Hun eerste ontmoeting met Jezus op het meer van Galilea levert hen een wonderbaarlijke visvangst op. In verbazing knielt Petrus

nederig aan Jezus' voeten. Christus nodigt hen uit voortaan mensenzielen te winnen voor zijn nieuwe geloof. Terstond laten Petrus en Andreas boot en familie achter en volgen Jezus als zijn eerste apostelen. Ook al speelt het tafereel zich af in Israël, de vissen in het net komen regelrecht uit de Noordzee. Door het natuurgetrouwe sculptuurwerk zijn onder andere schol, rog, kabeljauw, wijting en schelvis te herkennen. De Turnhoutse beeldhouwer Hendrik Peeters-Divoort bezorgde kort voor 1862 een ontwerp voor een preekstoel aan deken Van de Velde. Het voorstel beschrijft een heel complexe didactische beeldtaal. De kerkraad was niet enthousiast en er kwam

een tweede ontwerp, dat eenvoudiger is en vooral meer verhalend. Het is dit laatste dat in 1862 is uitgevoerd. De preekstoel is volledig gemaakt van kwalitatief hoogstaand eikenhout, op één element na. Het crucifix op de rand van de kuip is vervaardigd uit buxushout. Buxus dient als palmtakje op Palmzondag.

ÉGLISE SAINT-PAUL Peter Paul Rubens *La Dispute du Saint-Sacrement*

Ce retable fut commandé à Rubens par les Dominicains aux alentours de 1609. Dans un cadre imposant, des princes et des moines sont en discussion autour d'un autel sur lequel est posé un ostensor. Celui-ci contient le Saint Sacrement. Le ciel s'ouvre à l'arrière-plan, et Dieu et le Saint-Esprit apparaissent dans une lumière aveuglante. Au premier plan, les théologiens et les pères d'église montrent la Bible du doigt pour savoir si le Christ est présent ou non dans l'Eucharistie. Joyau baroque dans un sanctuaire gothique, l'intérieur de cette ancienne église dominicaine abrite plus de 50 peintures de maîtres anversois (Rubens, Van Dyck, Jordaens, etc.), plus de 200 sculptures, de beaux autels baroques et du mobilier sculpté de classe mondiale. L'orgue du XVIIe siècle fut restauré et agrandi à plusieurs reprises.

ST PAUL'S CHURCH Peter Paul Rubens *The Disputation of the Holy Sacrament*

The Dominicans commissioned the altarpiece from Pieter Paul Rubens around 1609. It shows prelates and monks in deep discussion around an altar with a monstrance containing the Holy Sacrament. In the background, the heavens open as God and the Holy Spirit appear in the blinding light, while the theologians and church fathers in the foreground, referring closely to the Bible, carry on their discussion as to whether Christ is really present in the Eucharist or not. The interior of this formerly Dominican church is a true baroque gem in a gothic shrine, with more than 50 works by Antwerp masters such as Rubens, van Dyck and Jordaens, more than 200 sculptures, a number of magnificent baroque altarpieces and world-class sculpted church furniture.

© ?????

SANKT-PAULSKIRCHE Peter Paul Rubens *Disput des heiligen Sakraments*

Diesen Teil des Altars hatten die Dominikaner im Jahr 1609 bei Rubens bestellt. In einem imposanten Dekor führen Kirchenfürsten und Mönche ein Gespräch rings um einen Altar, auf dem eine Monstranz zu sehen ist. Diese enthält das Heilige Sakrament. Im Hintergrund öffnet sich der Himmel und in einem blendenden Licht erscheinen Gott und der Heilige Geist. Im Vordergrund zeigen Theologen und Kirchenväter mit dem Finger auf die Bibel und behandeln die Frage, ob Christus in der Eucharistie anwesend ist oder

nicht. Die Einrichtung dieser alten Dominikanerkirche, einem barocken Juwel in einem gotischen Schrein, enthält mehr als 50 Gemälde Antwerpener Meister (Rubens, Van Dyck, Jordaens u.dgl.), mehr als 200 Bildhauerarbeiten, prächtige Barockaltäre und geschnitztes Mobiliar von Weltniveau.

Jan Erasmus Quellinus,
Jezus aan tafel bij Simon de Farizeeër ca. 1682
Bruiloft van Kana ca. 1682

ABDIJKERK VAN TONGERLO, WESTERLO

